

ZÁSADA NE BIS IN IDEM

V PRÁVE EURÓPSKEJ ÚNIE
Pezinok, 6.5.2013

JUDr. Anna Ondrejová, LL.M.
Generálna prokuratúra SR

I. Úvod: Zásada „ne bis in idem „

- ▶ Latinský termín „*ne bis in idem*“
- ▶ zákaz opakovaného trestného stíhania, alebo aspoň potrestania za tento čin.
- ▶ Procesné právo prekážka veci rozhodnutej
- ▶ Hmotné právo je v rôznych právnych poriadkoch rôzne chápaný pojem „**ten istý čin**“, najmä vo vzťahu k pokračujúcim, hromadným, trvácim a opakovaným trestným činom, k súbehom trestných činov, k cezhraničným trestným činom, atď
- ▶ Zásada „*ne bis in idem*“
- ▶ jedno zo základných ľudských práv, garantované na ústavnej úrovni v jednotlivých štátoch,
- ▶ na úrovni medzinárodných dohovorov o ľudských právach a základných slobodách.

Zásada „ne bis in idem“

- ▶ Dôsledná ochrana základných právnych hodnôt vyžaduje, aby sa pôsobnosť trestných zákonov jednotlivých štátov neobmedzovala len na územie daného štátu (princíp teritoriality)
- ▶ V prípade konkrétneho činu môže byť daná pôsobnosť trestných zákonov aj niekoľkých štátov súčasne
- ▶ Záujem dotknutých štátov na potrestaní páchatela znamená negatívne účinky na právo voľného pobytu v rámci EÚ garantované v čl. 67 ZFEÚ

Zásada ne bis in idem v práve EÚ

- ▶ Čl. 50 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky
- ▶ Čl. 4 protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- ▶ Čl. 14 ods. 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach
- ▶ Čl. 7 Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z 26. 7. 1995
- ▶ Čl. 10 Dohovoru o boji proti korupcii úradníkov Európskych spoločenstiev alebo členských štátov Európskej únie z 26. 5. 1997
- ▶ Čl. 3/2 a čl.4/ 2, 3, 5 RR 2002/584/SVV z 13. 6. 2002 o EAW
- ▶ Čl.7/1 písm. c) RR 2003/577/SVV z 22. 7. 2003 o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v Európskej únii

Zásada ne bis in idem v práve EÚ

- ▶ čl. 7 / 2 písm. a) RR 2005/214/SVV z 24. 2. 2005 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania peňažných trestov a pokút
- ▶ čl. 8 / 2 písm. a) RR 2006/783/SVV zo 6. 10. 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania príkazov na konfiškáciu
- ▶ čl. 9 / 1 písm. c) RR2008/909/SVV z 27. 11. 2008 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania rozsudkov v trestných veciach, ktorými sa ukladajú tresty odňatia slobody alebo opatrenia zahŕňajúce pozbavenie osobnej slobody, na účely ich výkonu v Európskej únii

Zásada ne bis in idem v práve EÚ

- ▶ Čl. 11/1 písm. c) RR 2008/947/SVV z 27. 11. 2008 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky a probačné rozhodnutia na účely dohľadu nad probačnými opatreniami a alternatívnymi sankciami
- ▶ Čl. 15 / 1 písm. c) RR 2009/829/SVV z 23. 10. 2009 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozhodnutia o opatreniach dohľadu ako alternatíve väzby medzi členskými štátmi Európskej únie
- ▶ RR 2009/948/SVV z 30. 11. 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich riešenia
- ▶ Čl. 50 Charty základných práv EÚ
- ▶ Čl. 54 až 58 Schengenského vykonávacieho dohovoru z 19. 6. 1990

Zásada ne bis in idem v SVD

- ▶ Schengenské acquis od 1. 5. 1999 uplatňujú Belgicko, Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Fínsko a Švédsko.
- ▶ Česko, Estónsko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovinsko a Slovensko uplatňujú ustanovenia čl. 54 až 58 SVD, upravujúce medzištátne použitie zásady ne bis in idem od 1. 5. 2004.
- ▶ Bulharsko a Rumunsko.
- ▶ Čl. 54 až 58 sa vzťahujú na UK a Severné Írsko, a na nečlenské štáty Islandská republika, Nórsko, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko.
- ▶ Významné kroky urobilo Írsko.

Zásada „ne bis in idem“

- ▶ Kapitola 3 (článok 54 – 58) Vykonávacieho dohovoru z 19. júna 1990 k Schengenskej dohode zo 14. júna 1985
- ▶ Čl. 54 „Osoba právoplatne odsúdená jednou zo zmluvných strán nesmie byť pre ten istý čin stíhaná inou zmluvnou stranou, a to za predpokladu, že v prípade odsúdenia bol trest už odpykaný alebo sa práve odpykáva alebo podľa práva štátu, v ktorom bol rozsudok vynesný, už nemôže byť vykonaný“.

Kazuistika SDEÚ k čl. 54 Dohovoru, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985

- ▶ **SDEÚ zásada ne bis in idem v článku 54 interpretovaná v netradičnej medzištátnej podobe.**
- ▶ **Zásada vzájomnej dôvery**
- ▶ **Zásada vzájomného uznávania medzi členskými štátmi v oblasti trestného práva,**
- ▶ **Právo slobodného pohybu osôb.**

Kazuistika SDEÚ k čl. 54 Dohovoru, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985

- ▶ C-187/01 C 385/01 „Gozutok a Brugge“ z 11.2.2003
- ▶ C-469/03 „Miraglia“ z 10.3.2005
- ▶ C-436/04 „van Esbroeck“ z 9.3.2006
- ▶ C-150/05 „van Straaten“ z 28.9.2006
- ▶ C-367/05 „Kraaijenbrink“ z 18.7.2007
- ▶ C-288/05 „Jurgen Kretzinger“ z 18.7. 2007
- ▶ C-467/04 „Gasparini a iní“ z 28.9.2006
- ▶ C-297/07 „Bourquain“ z 11.12.2008
- ▶ C-491/07 „Turanský“ z 22.12.2008
- ▶ C-261/09 „Mantello“ zo 16.11.2010

II. Kazuistika Súdneho dvora EÚ

- ▶ Výklad článku 54 SDEÚ v konaniach o predbežnej otázke (článok 35 ZEÚ, článok 267 ZFEÚ)
- ▶ 1) časová pôsobnosť článku 54;
- ▶ 2) na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp *ne bis in idem* podľa článku 54, čiže ktorá rozhodnutie tvorí prekážku veci rozhodnutej;
- ▶ 3) čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin";
- ▶ 4) čo sa rozumie pod podmienkou, že trest je " už odpykaný" alebo „sa práve odpykáva“

I. Časová pôsobnosť článku 54

- ▶ Rozsudok vo veci C-436/04 (Van Esbroeck)
- ▶ Podľa článku 54 sa postupuje, aj keď v čase prvotného trestného stíhania **nebol členský štát zmluvnou stranou Vykonávacieho dohovoru.**
- ▶ Rozhodujúcim okamihom je nie čas prvotného trestného stíhania, ale až **okamih posudzovania podmienok uplatnenia tejto zásady úradom, ktorý nezačal konať.**

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp *ne bis in idem* podľa čl. 54

- ▶ Spojené veci C-187/01 a C-385/01 „Gözütok a Brügge“
- ▶ princíp *ne bis in idem* sa uplatní ak trestné konanie bolo v niektorom z členských štátov meritorne skončené **iným rozhodnutím, ako rozsudkom súdu** (u obv. Gözütoka dohodou uzavretou s holandským prokurátorom o zaplatení pokuty, u obv. Brügga mimosúdny vyrovnaním uzavretým pred nemeckým prokurátorom).

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp *ne bis in idem* podľa čl. 54

- ▶ Spojené veci Hüseyin Gözütok a Klaus Brügge (C-187/01 a C-385/01)
- ▶ princíp *ne bis in idem* sa uplatní ak trestné konanie bolo v niektorom z členských štátov meritorne skončené **iným rozhodnutím, ako rozsudkom súdu** (u obv. Gözütoka dohodou uzavretou s holandským prokurátorom o zaplatení pokuty a u obv. Brügga mimosúdny vyrovnaním uzavretým pred nemeckým prokurátorom).

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ Princíp ne bis in idem sa vzťahuje aj na konania, v ktorom
- ▶ **prokurátor členského štátu bez súčinnosti so súdom** v súlade so svojou právomocou **zastavil trestné konanie**,
- ▶ ak obvinený splnil určité povinnosti, najmä zaplatil určitú peňažnú čiastku určenú verejným žalobcom,
- ▶ v dôsledku čoho je ďalšie trestné stíhanie neprípustné, rovnako ako v prípade postupu vo veci samej v hlavnom pojednávaní "

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ Miraglia C-469/03 z 10.3.2005
- ▶ Zásada *ne bis in idem* **sa neuplatňuje** na rozhodnutie justičných orgánov členského štátu, ktorým bolo skončené trestné konanie po tom, ako sa **prokurátor rozhodol nepokračovať v trestnom stíhaní z jediného dôvodu začatia trestného stíhania v inom členskom štáte** proti tomu istému obvinenému a za tie isté skutky **bez rozhodnutia vo veci samej**

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ C – 150/05 - Jean Leon van Straaten proti Holandskému kráľovstvu a Talianskej republike z 28.9.2006
- ▶ Zásada *ne bis in idem* uvedená v článku 54 Dohovoru **sa uplatňuje** aj na rozhodnutie súdneho orgánu členského štátu, ktorý je zmluvnou stranou, ktorým je obvinený právoplatne **oslobodený spod obžaloby pre nedostatok dôkazov**

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ ***Gasparini C-467/04 z 28.9.2006***
- ▶ Zásada *ne bis in idem* **sa uplatňuje** aj na rozhodnutie súdneho orgánu štátu, ktorý je zmluvnou stranou, vydané v súvislosti s trestným stíhaním, ktorým je obžalovaný právoplatne **oslobodený spod obžaloby z dôvodu premlčania** trestného stíhania príslušného trestného činu
- ▶ Zásada *ne bis in idem* **sa neuplatňuje** na **iné osoby** ,
- ▶ Vzťahuje sa len na osoby právoplatne odsúdené alebo oslobodené spod obžaloby rozhodnutím súdneho orgánu.

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ Klaus Bourquain C-297/07 z 11.12.2008
- ▶ Súdny dvor konštatoval, že **rozsudok v konaní proti ušlému** nie je vo všeobecnosti z uplatnenia čl. 54 Dohovoru vylúčený.
- ▶ Konkrétny rozsudok je „právoplatný“ (konečný), aj keď uložený trest nebolo reálne možné vykonať, vzhľadom na procesnú povinnosť (stanovenú francúzskym právom) začať nové konanie, ak sa objaví osoba odsúdená v konaní proti ušlému, za jej prítomnosti.

2) Na aké rozhodnutia sa aplikuje princíp ne bis in idem podľa čl. 54

- ▶ V.Turanský C-491/07
- ▶ **Rozhodnutie o zastavení trestného stíhania tzv. „vo veci“**, teda v štádiu konania pred vznesením obvinenia voči konkrétnej osobe podľa vnútroštátneho práva nevytvára prekážku novému trestnému stíhaniu pre to isté konanie.
- ▶ **Ak nie je rozhodnutie o zastavení vo veci prekážkou veci rozhodnutej na vnútroštátnej úrovni, nemôže byť prekážkou veci rozhodnutej ani v zmysle čl. 54.**

3)Čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin";

- ▶ **C-436/04 „van Esbroeck“ z 9.3.2006**
- ▶ Uplatnenie čl. 54 **nie je podmienené:**
- ▶ harmonizáciou trestnoprávných predpisov členských štátov
- ▶ kritériom totožnosti chráneného právneho záujmu
- ▶ právnou kvalifikáciou činu

3)Čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin"

- ▶ **C-436/04 „van Esbroeck“ z 9.3.2006**
- ▶ *Príslušným kritériom na účely uplatnenia článku 54 Dohovoru je kritérium totožnosti skutku („material acts“), ktorým sa rozumie **existencia celku konkrétnych okolností, ktoré sú navzájom nerozlučiteľne spojené, nezávisle na právnom posúdení týchto činov a na chránenom právnom záujme***
- ▶ **Konečné posúdenie v tomto zmysle však prináleží príslušným vnútroštátnym orgánom!!!**

3)Čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin"

- ▶ **C-467/04 „Gasparini z 28.9.2006**
- ▶ *Uvedenie tovaru na trh v inom členskom štáte po dovoze do členského štátu, ktorý rozhodol o oslobodení spod obžaloby je konaním, ktoré môže byť súčasťou „toho istého činu“ (čl. 54)*
- ▶ *Jediné relevantné kritérium je zhodnosť skutkovej podstaty činu (existencia celku konkrétnych okolností, ktoré sú navzájom nerozlučiteľne spojené)*
- ▶ (Kretzinger C-288/05, Kraaijenbrink C-367/05)

3)Čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin"

- ▶ **C - 261 /09 - Gaetano Mantello**
- ▶ Pojem „*rovnaké trestné činy*“ uvedený v článku 3 bode 2 *rámcového rozhodnutia o EZR* nemožno ponechať na samostatné posúdenie súdnym orgánom jednotlivých členských štátov na základe ich vnútroštátneho práva.
- ▶ Z potreby jednotného uplatňovania práva Únie vyplýva, že tento pojem vyžaduje v celej Únii *autonómny a jednotný výklad*
- ▶ Predstavuje **samostatný pojem práva Únie.**

3)Čo sa rozumie pod pojmom "ten istý čin"

- ▶ **C - 261 /09 - Gaetano Mantello**
- ▶ Vzhľadom na spoločný cieľ článku 54 DVSD a článku 3 bodu 2 rámcového rozhodnutia o EZR, ktorý pozostáva zo snahy vyhnúť sa tomu, aby bola osoba trestne stíhaná alebo odsúdená pre ten istý čin, treba pripustiť, že **výklad tohto pojmu podaný v rámci DVSD platí aj v kontexte rámcového rozhodnutia o EZR.**

C - 261 /09 - Gaetano Montello, trestné stíhanie, Nemecko

- ▶ Osoba sa považuje za **odsúdenú s konečnou platnosťou za rovnaké trestné činy v zmysle článku 3 bodu 2 rámcového rozhodnutia o EZR**
- ▶ ak je po trestnom konaní **d'alšia obžaloba s konečnou platnosťou vylúčená** (Gözütok a Brügge, Turanský), alebo
- ▶ ak súd rozhodol, že obžalovaný sa s konečnou platnosťou oslobodzuje spod obžaloby (Van Straaten, Turanský)
- ▶ **„Konečná“ povaha rozsudku** podľa článku 3 bodu 2 rámcového rozhodnutia o EZR **súvisí s právom členského štátu, v ktorom bol taký rozsudok vyhlásený.**

C – 261 /09 – Gaetano Montello, trestné stíhanie, Nemecko

- ▶ Ako stanovuje rámec spolupráce v článku 57 DVSD, článok 15 ods. 2 rámcového rozhodnutia o EZR v tejto súvislosti umožňuje, aby **vykonávajúci súdny orgán požiadal súdny orgán členského štátu, v ktorom bolo rozhodnutie vydané, o právne informácie o presnej povahe tohto rozhodnutia**, aby bolo možné určiť, či toto rozhodnutie je podľa práva tohto štátu také, že ho možno považovať za vylučujúce s konečnou platnosťou obžalobu na vnútroštátnej úrovni (Turanský).

4) čo sa rozumie pod podmienkou, že trest je " už odpykaný" alebo „sa práve odpykáva"

- ▶ **C-288/05 – Jürgen Kretzinger, trestné stíhanie, Nemecko**
- ▶ Na osobu odsúdenú na **podmienečný trest odňatia slobody** sa má hľadieť ako na osobu, ktorá bola stíhaná, uznaná za vinnú a odsúdená, a to so všetkými dôsledkami, ktoré s tým spája príslušný právny poriadok.
- ▶ **Na výkon tohto trestu treba hľadieť tak, že „sa práve odpykáva“** od okamihu, ako sa rozsudok o uložení trestu stal vykonateľný, a **počas celej skúšobnej doby**. Po uplynutí skúšobnej doby sa trest považuje za „už odpykaný“ v zmysle čl. 54 Dohovoru

Zásada „ne bis in idem“

- ▶ Charta základných práv EÚ článok 50
- ▶ Právo nebyť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní dvakrát za ten istý trestný čin: *„Nikoho nemožno stíhať alebo potrestať v trestnom konaní za trestný čin, za ktorý už bol v rámci Únie oslobodený alebo odsúdený konečným rozsudkom v súlade so zákonom.“*
- ▶ *Rozsudok C-617/10 z 26.2.2013*

Charta základných práv EÚ

- ▶ Rozsudok C-617/10 z 26.2.2013 Hans Akerberg Fransson
- ▶ Pred vnútroštátnym súdom vznikla otázka, či má byť H. Åkerberg Fransson oslobodený spod obžaloby na základe toho, že bol potrestaný za ten istý trestný čin v inom konaní, a to v súlade so zákazom dvojitého trestu za ten istý trestný čin podľa článku 4 protokolu č. 7 k EDLP a článku 50 Charty.
- ▶ Pokiaľ ide o uplatnenie zásady *ne bis in idem* uvedenej v článku 50 Charty na také trestné stíhanie za daňový delikt, o ktoré ide vo veci samej, táto zásada predpokladá, že opatrenia, ktoré už boli voči obžalovanému prijaté prostredníctvom rozhodnutia, ktoré nadobudlo právoplatnosť, **majú trestnú povahu.**
- ▶ Čl. 50 Charty nebráni tomu, aby členský štát za to isté konanie spočívajúce v nesplnení povinností podať priznanie k DPH uložil kombináciu daňových a trestných sankcií.

Rozsudok C-617/10 z 26.2.2013 Hans Akerberg
Fransson

- ▶ Na posúdenie trestnej povahy daňových sankcií sú relevantné tri kritériá.
- ▶ 1.Právna kvalifikácia porušenia vo vnútroštátnom práve,
- ▶ 2.Samotná povaha porušenia a
- ▶ 3.Oovaha a stupeň prísnosti sankcie, ktorá hrozí dotknutej osobe
- ▶ (rozsudok z 5. júna 2012, Bonda, C-489/10)

Rozsudok C-617/10 z 26.2.2013 Hans Akerberg
Fransson

- ▶ Zásada *ne bis in idem* uvedená v článku 50 Charty **nebráni** tomu, aby členský štát za to isté konanie spočívajúce v nesplnení povinnosti podať priznanie k DPH uložil daňovú a následne trestnú sankciu, **pokiaľ prvá sankcia nemá trestnú povahu,**
- ▶ Uvedená skutočnosť spočíva na overení vnútroštátnym súdom.

Čl. 6 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii v znení Lisabonskej zmluvy znie:

- ▶ *„Únia uznáva práva, slobody a zásady uvedené v Charte základných práv Európskej únie zo 7. decembra 2000 upravenej 12. decembra 2007 v Štrasburgu, ktorá má rovnakú právnu silu ako zmluvy.*
- ▶ *Ustanovenia charty žiadnym spôsobom nerozširujú právomoci Únie vymedzené v zmluvách.*
- ▶ *Práva, slobody a zásady v charte sa vykladajú v súlade so všeobecnými ustanoveniami hlavy VII charty, ktorými sa upravuje jej výklad a uplatňovanie a pri riadnom zohľadnení vysvetliviek, na ktoré sa v charte odkazuje a ktoré označujú zdroje týchto ustanovení.“*